

ФУНКЦІЇ ДИСКУРСУ ВІДКРИТОГО СУСПІЛЬСТВА

У статті здійснено аналіз пропозиційної та опозиційної предикації у взаємозв'язку із функціями політичного дискурсу. Зазначено, що для політичного дискурсу сучасного суспільства притаманна першість маніпулятивної функції перед когнітивною. Наголошено також, що у відкритому суспільстві, як бажаній формі соціальної організації, когнітивна функція повинна переважати маніпулятивну.

Ключові слова: пропозиційна предикація, опозиційна предикація, когнітивна функція, маніпулятивна функція, сучасне суспільство, відкрите суспільство.

Функції дискурсу відкритого суспільства щільно пов'язані з логікою дискурсу. Сама ж логіка дискурсу є збірною назвою для логіки Арістотеля, логіки Г. Гегеля та логіки Г. Фреге, що наслідують протилежні стилі, проводячи процедуру предикації.

У логіці Арістотеля предикація здійснюється шляхом наслідування граматичного стилю. Будуючи предикативне судження, логічний суб'єкт, за логікою Арістотеля, є граматичним підметом, логічний предикат – граматичним присудком. А в метафізиці філософа предикативне судження набуває статусу метафізичного твердження. У його структурі логічний суб'єкт виражає індивідуальну субстанцію, логічний предикат – універсальну акциденцію. Таких акциденцій у списку категорій Арістотеля налічується дев'ять: кількість, якість, відношення, місце, час, стан, володіння, дія, страждання. На факт наслідування граматичного стилю вказував і сам філософ. “Те, що не мовиться про підмет, – писав він, – я називаю самим по собі; те ж, що мовиться про підмет, – принесеним, [або випадковим]” [1, с.618]. Силогістика Арістотеля в цьому випадку постає основою його метафізичної логіки.

У силогістиці Арістотеля предикативне судження складене із двох частин – граматичного підмета як логічного суб'єкта та граматичного присудка як логічного предиката. Така граматична структура предикативного судження є результатом поділу списку категорій Арістотеля як граматичної системи на дві частини – субстанцію як онтологічний суб'єкт та акциденції як онтологічні предикати. Із цієї перспективи, навпаки, його метафізична логіка постає основою його силогістики. Таким чином, Арістотелеві ряди термінів: “субстанція – акциденція”, “підмет – присудок”, “суб'єкт – предикат” є рівнозначними і взаємозамінюваними.

Оцінюючи факт наслідування граматичного стилю силогістикою Арістотеля, Е. Гусерль зазначав, що “від Арістотеля вважається встановленим, що основною схемою судження є копулятивне судження, яке можна звести до основної форми “S є p”. Будь-яке судження іншого складу, наприклад форма вербального речення, відповідно до цього, може бути без зміни сенсу перетворене на копулятивне. Наприклад, судження “Людина йде” є логічно рівноцінним із судженням «Людина є такою, що йде»” [2, с.4].

Однак, на думку С. Труфанова, “Навіть Арістотель, який, з одного боку, у своєму трактаті про “Категорії” здійснив спробу проаналізувати й систематизувати деякі категорії, а з іншого, в “Аналітиках” описав суб'єктивні форми думки, в результаті так і не об'єднав перше із другим. Категорії залишились у нього самі по собі, а суб'єктивні форми думки – судження й умовиводи – самі по собі. Гегель же, поставивши проблему необхідності визначення логічного значення предикатів судження, пов'язав тим самим в одне ціле суб'єктивні форми думки з визначеннями буття й сутності, що складають об'єктивну логіку” [3, с.123]. На відміну від Арістотеля, який розбив свій список категорій на дві сфери – категорії сфери субстанції й категорії сфери акциденції, Г. Гегель виокремив у своїй системі категорій три сфери – категорії сфери буття, категорії сфери

сутності та категорії сфери поняття. Для категорій сфери буття притаманне відношення логічного впливання, відповідно до якого категорії взаємно визначають одна одну. До категорій сфери буття, за Г. Гегелем, належать такі фундаментальні категорії, як якість, кількість, міра. Для категорій сфери сутності притаманні відношення координації (взаємного розташування) і субординації (одностороннього підпорядкування). За Г. Гегелем, до категорій сфери сутності належать такі фундаментальні категорії, як сутність, явище, дійсність. Нарешті, для категорій сфери поняття притаманне відношення акумуляції (включеності в ціле). До категорій сфери поняття, за Г. Гегелем, належать такі фундаментальні категорії, як суб'єктивне поняття, об'єкт та ідея.

Предикативне судження в логіці Г. Гегеля, на думку А. Мінасяна, є “тотожністю протилежностей” [4, с.305]. “Стосовно обох попередніх сфер – *буття* і *сутності*, – наголошував Г. Гегель, – *визначені поняття* як судження є відображеннями цих сфер” [5, с.355]. Більше того, якщо в логіці Арістотеля суб'єкт і предикат як частини предикативного судження займають переважно фіксовані місця й мають однакові значення, за винятком обернення, то в логіці Г. Гегеля обернення перетворюється на концептуальну основу предикативного судження. “У двох сторонах судження, – зазначав Г. Гегель, – за збереження ними одних і тих же назв суб'єкта і предиката, має місце зміна їх значення” [5, с.354]. Щодо співвідношення судження й речення, то, на думку Г. Гегеля, “судження відрізняються від речення” [5, с.352]. Речення розглядається ним як “зовнішнє мовне скорочене оформлення судження” [4, с.305].

Предикативне судження в логіці Г. Гегеля вважається “одночасно формою руху думки, формою переходу до нового, більш глибокого знання, способом прояву результатів руху думки всередині одного поняття” [4, с.305]. Його структуру, на думку М. Конфорта, можна записати у формальному вигляді: “Нехай Р позначає процес, який містить суперечливі сторони або аспекти А і В. Якщо розглядати А саме по собі, без взаємодії його з В, то можна зробити висновок про Р, який можна записати у вигляді «А (Р)»; і подібним же способом, розглядаючи В саме по собі, можна дійти висновку «В (Р)». Ці два висновки є несумісними і суперечать один одному. Однак якщо провести правильний аналіз Р, як такого, що включає в себе суперечливі сторони А і В, то дійдемо висновку «А В (Р)». Цей висновок відображає спосіб взаємозв'язку і взаємодії суперечливих сторін Р і з нього можна зробити висновок про ймовірний шлях розвитку Р” [6, с.55]. Таким чином, якщо в логіці Арістотеля предикативне судження містить один предикат, то в логіці Г. Гегеля в предикативному судженні наявні два предикати, що перебувають у відношенні протилежності між собою. Цим логіка Арістотеля відрізняється від логіки Г. Гегеля. Однак логіка Арістотеля і логіка Г. Гегеля в процесі предикації наслідують граматичний стиль. У цьому їхні теорії предикативних суджень схожі між собою.

Протилежну позицію щодо логіки Арістотеля займає не тільки логіка Г. Гегеля, а й логіка Г. Фреге. У логіці Г. Фреге обґрунтовується предикація шляхом наслідування не граматичного, а математичного стилю, заміна граматичного центру (підмета й присудка розповідного двоскладного речення) пропозиційною функцією (аргументом і функцією математичної формули). Схему предикативного судження логіки Арістотеля “S є Р” Г. Фреге запропонував замінити схемою “F(x)”.

У своєму обґрунтуванні Г. Фреге виходить з того, що логіка “має своїм завданням очистити логічне від усього йому чужого, а отже, і від психологічного, і звільнити мислення від кайданів мови, розкриваючи його логічні недосконалості” [7, с.324]. На його переконання, “логіка до цих пір все ще дуже тісно пов'язана з мовою і граматиною... зокрема заміна понять *суб'єкт* і *предикат* поняттями *функція* і *аргумент* урешті-решт буде визнана” [7, с.67]. Він також заявляв, що “ми будемо повністю обходитися без виразів «суб'єкт» і «предикат». <...> Вирази ці не тільки ускладнюють про-

цеси розпізнавання, а й приховують уже наявні відмінності. Замість того, щоб сліпо наслідувати граматику, логік повинен бачити своє завдання в тому, щоб визволитися від кайданів мови ... оскільки дуже багато помилок у мисленні укоріненні в логічній недосконалості мови” [7, с.320]. Отже, логіка Г. Фреге повстала проти психологічних уявлень і граматичних наслідувань логіки Арістотеля і логіки Г. Гегеля й далеко відійшла від них, обґрунтувавши процедуру предикації як приписування предиката шляхом наслідування математичного стилю.

Теорії предикативних суджень логіки Арістотеля, логіки Г. Гегеля та логіки Г. Фреге, що наслідують граматичний і математичний стилі в процесі предикації, можна узагальнити, побудувавши теорію предикації. Ця теорія, будучи синтезом традиційної та сучасної логіки, має науковий статус постсучасної логіки.

Теорія предикації – це систематизація схем предикації і метапредикації. Вихідними поняттями теорії предикації є поняття “предикація” і “метапредикація”.

Предикація – це приписування предиката, його запис і читання шляхом наслідування певного стилю.

Відповідно до стилів наслідування, розрізняють структурну і функціональну предикацію.

Структурна предикація – це приписування предиката, його запис і читання шляхом наслідування граматичного стилю.

Її схеми:

$(x) A$, або $(x) \sim A$,

де x – граматичний підмет як логічний суб’єкт, A – граматичний присудок як логічний предикат, $\sim A$ – його заперечення.

Ці схеми читаються зліва направо. Схема $(x) A$ як “ $x \in A$ ”. Наприклад: “Платон (x) є філософом (A) ”. А схема $(x) \sim A$ як “ x не $\in A$ ”. Наприклад: “Арістотель (x) не є композитором $(\sim A)$ ”.

Функціональна предикація – це приписування предиката, його запис і читання шляхом наслідування математичного стилю.

Її схеми:

$A(x)$, або $\sim A(x)$,

де x – логічний суб’єкт як аргумент функції, A – логічний предикат як пропозиційна функція, $\sim A$ – її заперечення.

Наведені схеми читаються справа наліво. Схема $A(x)$ – як “для x притаманно A ”. Наприклад: “Для Платона (x) притаманно бути філософом (A) ”. А схема $\sim A(x)$ – як “для x не притаманно A ”. Наприклад: “Для Арістотеля (x) не притаманно бути композитором $(\sim A)$ ”.

Відповідно до кількості приписуваних предикатів, розрізняють пропозиційну та опозиційну предикацію.

Пропозиційна предикація – це приписування одного безвідносного предиката, його запис і читання у граматичному чи математичному стилі. Її схемами є схеми граматичного й математичного запровадження та вилучення безвідносних предикатів.

Схеми граматичного запровадження безвідносних предикатів:

$x \rightarrow x(A)$

Наприклад: x – “Платон”, $x(A)$ – “Платон (x) є філософом (A) ”.

$x \rightarrow x(\sim A)$

Наприклад: x – “Арістотель”, $x(\sim A)$ – “Арістотель (x) не є композитором $(\sim A)$ ”.

Схеми граматичного вилучення безвідносних предикатів:

$x(A) \rightarrow x$

Наприклад: $x(A)$ “Платон (x) є філософом (A) ”, x – “Платон”.

$x(\sim A) \rightarrow x$

Наприклад: $x(\sim A)$ – “Арістотель (x) не є композитором ($\sim A$)”, x – “Арістотель”.

Схеми математичного запровадження безвідносних предикатів:

$$x \rightarrow A(x)$$

Наприклад: x – “Платон”, $A(x)$ – “Для Платона (x) притаманно бути філософом (A)”.

$$x \rightarrow (\sim A)x$$

Наприклад: x – “Арістотель”, $(\sim A)x$ – “Для Арістотеля (x) не притаманно бути композитором ($\sim A$)”.

Схема математичного вилучення безвідносних предикатів:

$$A(x) \rightarrow x$$

Наприклад: $A(x)$ – “Для Платона (x) притаманно бути філософом (A)”, x – “Платон”.

$$(\sim A)x \rightarrow x$$

Наприклад: $(\sim A)x$ – “Для Арістотеля (x) не притаманно бути композитором ($\sim A$)”, x – Арістотель.

Опозиційна предикація – це приписування двох співвідносних предикатів, що перебувають у відношенні протилежності, їхній запис і читання у граматичному чи математичному стилі. Її схемами є схеми граматичного й математичного запровадження та вилучення співвідносних предикатів.

Схеми граматичного запровадження співвідносних предикатів:

$$x \rightarrow (x)AB$$

Наприклад: x – “Арістотель”, $(x)AB$ – “Арістотель (x) є високий (A) філософ (B)”.

$$x \rightarrow (x)\sim AB$$

Наприклад: x – “Сократ”, $(x)\sim AB$ – “Сократ (x) не є високий ($\sim A$) філософ (B)”.

Схеми граматичного вилучення співвідносних предикатів:

$$(x)AB \rightarrow x$$

Наприклад: $(x)AB$ – “Арістотель (x) є високий (A) філософ (B)”, x – “Арістотель”.

$$(x)\sim AB \rightarrow x$$

Наприклад: $(x)\sim AB$ – “Сократ (x) не є високий ($\sim A$) філософ (B)”, x – “Сократ”.

Схеми математичного запровадження співвідносних предикатів:

$$x \rightarrow AB(x)$$

Наприклад: x – “Арістотель”, $AB(x)$ – “Для Арістотеля (x) притаманно бути високим (A) філософом (B)”.

$$x \rightarrow AB(x)$$

Наприклад: x – “Сократ”, $\sim AB(x)$ – “Для Сократа (x) не притаманно бути високим ($\sim A$) філософом (B)”.

Схеми математичного вилучення співвідносних предикатів:

$$AB(x) \rightarrow x$$

Наприклад: $AB(x)$ – “Для Арістотеля (x) притаманно бути високим (A) філософом (B)”, x – “Арістотель”.

$$\sim AB(x) \rightarrow x$$

Наприклад: $\sim AB(x)$ – “Для Сократа (x) не притаманно бути високим ($\sim A$) філософом (B)”, x – “Сократ”.

Метапредикація – це перехід від пропозиційної до опозиційної предикації, і навпаки.

Схеми мета предикації поділяються на схеми пропозиційної мета предикації і схеми опозиційної метапредикації.

Схеми пропозиційної мета предикації:

$$(x) AB \rightarrow (x) A$$

Наприклад: $(x) AB$ – “Арістотель (x) є високий (A) філософ (B) ”, $(x) A$ – “Арістотель (x) є високий (A) ”.

$$(x) \sim AB \rightarrow (x) \sim A$$

Наприклад: $(x) \sim AB$ – “Сократ (x) не є високий $(\sim A)$ філософ (B) ”, $x (x) \sim A$ – “Сократ (x) не є високий $(\sim A)$ ”.

$$AB (x) \rightarrow A (x)$$

$AB (x)$ – “Для Арістотеля (x) притаманно бути високим (A) філософом (B) ”, $A (x)$ – “Для Арістотеля (x) притаманно бути високим (A) ”.

$$\sim AB (x) \rightarrow \sim A (x)$$

Наприклад: $\sim AB (x)$ – “Для Сократа (x) не притаманно бути високим $(\sim A)$ філософом (B) ”, $\sim A (x)$ – “Для Сократа (x) не притаманно бути високим $(\sim A)$ ”.

Схеми опозиційної мета предикації:

$$(x) A \rightarrow (x) AB$$

Наприклад: $(x) A$ – “Арістотель (x) високий (A) ”, $(x) AB$ – “Арістотель (x) високий (A) філософ (B) ”.

$$(x) \sim A \rightarrow (x) \sim AB$$

Наприклад: $(x) \sim A$ – “Сократ (x) не є високий $(\sim A)$ ”, $(x) \sim AB$ – “Сократ (x) не є високий $(\sim A)$ філософ (B) ”.

$$A (x) \rightarrow AB (x)$$

Наприклад: $A (x)$ – “Для Арістотеля (x) притаманно бути високим (A) ”, $AB (x)$ – “Для Арістотеля (x) притаманно бути високим (A) філософом (B) ”.

$$\sim A (x) \rightarrow \sim AB (x)$$

Наприклад: $\sim A (x)$ – “Для Сократа (x) не притаманно бути високим $(\sim A)$ ”, $\sim AB (x)$ – “Для Сократа (x) не притаманно бути високим $(\sim A)$ філософом (B) ”.

Таким чином, логіка метафізики Арістотеля, логіки діалектики Г. Гегеля й логіка предикатів Г. Фреге, які, відповідно, репрезентують натуралістичну, трансцендентальну та аналітичну парадигми логіки, є джерелами теорії предикації, логіки предикації, а комбінації структурних і функціональних предикацій – джерелами пропозиційної та опозиційної предикації.

Пропозиційна та опозиційна предикації є засобами логічного маніпулювання в сучасному суспільстві, основою логічної влади в ньому. Називаючи пропозиційну предикацію аналітичною предикацією, Г. Маркузе підкреслював, що вона є “репресивною конструкцією” [8, с.118]. На його погляд, те, що специфічний іменник майже завжди поєднаний із “роз’яснюючими” прикметниками та іншими атрибутами, перетворює речення в гіпнотичну формулу, котра, нескінченно повторюючись, фіксує смисл у свідомості реципієнта. Йому і в голову не приходить думка про можливість принципово інших (і можливо, істинних) пояснень існуючого” [8, с.118–119]. Отже, за Г. Маркузе, “судження набувають форми сугестивних наказів, вони швидше спонукають, ніж констатують. Предикація перетворюється в припис, і, таким чином, комунікація в цілому носить гіпнотичний характер” [8, с.119–120]. Причому логічне маніпулювання за допомогою пропозиційної предикації, на думку Г. Маркузе, було притаманно як західній ліберальній демократії, так і радянській тоталітарній системі. “Якщо на Заході, – писав він, – аналітична предикація здійснюється за допомогою таких термінів, як “вільне підприємництво”, “ініціатива”, “вибори”, “індивід”, то на Сході такими термінами є “робітники і селяни”, “побудова комунізму” або “соціалізму”, “знищення антагоністичних класів”. І в тому, і в іншому випадках порушення дискурсу в плані виходу за межі замкнутої аналітичної структури або помилкове, або є пропагандою” [8, с.115].

Опозиційна ж предикація притаманна більшою мірою, ніж пропозиційна, саме радянській тоталітарній системі й подібним до неї тоталітарним державам. “Результатом її застосування до осмислення соціальних процесів, – зазначав А. Івін, – є двоїстість, містифікованість соціальних структур та відносин: проголошуване в тоталітарних державах право на працю виявляється одночасно обов’язком, наука – ідеологією, а ідеологія – наукою, свобода – (усвідомленою) необхідністю, вибори – перевіркою лояльності, мистецтво – державною міфологією” [9, с.177].

Як бачимо, пропозиційна та опозиційна предикація аж ніяк не нейтралізують, а, навпаки, активізують маніпулятивну функцію політичного дискурсу сучасного суспільства.

У сучасному суспільстві, на думку Дж. Сороса, “маніпулятивна функція може набуту пріоритету перед когнітивною” [10, с.62]. Він зазначав, що “в умовах демократії політичний дискурс спрямований не на виявлення реальності (когнітивна функція), а на те, щоб бути обраним і залишитися при владі (маніпулятивна функція). Отож, вільний політичний дискурс не конче продукує далекогляднішу політику, ніж авторитарний режим, який пригнічує інакомислення” [10, с.66]. За Дж. Соросом, “розуміння реальності є когнітивною функцією. Ось чому когнітивна функція повинна посісти вищу позицію та повести за собою маніпулятивну функцію. Ігнорування об’єктивної реальності, яку годі зрозуміти повною мірою, призводить до постмодерністської хиби” [10, с.73]. На його думку, “віддаючи пріоритет маніпулятивній функції, вона ігнорує жорстку серцевину об’єктивної реальності, якою годі маніпулювати” [10, с.69]. Він стверджував, що, “хоча реальністю можна маніпулювати, результат неминуче розходиться із намірами маніпулятора. Розбіжність завжди треба зводити до мінімуму, але це можливо тільки завдяки кращому розумінню реальності” [10, с.77].

Сучасне суспільство, на думку Дж. Сороса, не є відкритим суспільством. У сучасному суспільстві маніпулятивна функція набула пріоритету перед когнітивною. А “у відкритому суспільстві когнітивна функція має пріоритет перед маніпулятивною” і це, підкреслив Дж. Сорос, “повинно стати неодмінною експліцитною умовою функціонування відкритого суспільства” [10, с.66]. У розумінні Дж. Сороса “відкрите суспільство є бажаною формою суспільної організації не лише як засіб для досягнення мети, а і як самоціль. Воно дозволяє суспільству розуміти проблеми, які стоять перед ним, і вирішувати їх успішніше, ніж усі інші форми соціальної організації, *за умови*, що надає перевагу когнітивній функції над маніпулятивною, а люди готові протистояти суворій реальності” [10, с.78].

Отже, лише за умови зміни функціональних пріоритетів політичного дискурсу сучасного суспільства можливе функціонування відкритого суспільства, у якому пропозиційна й опозиційна предикація будуть переважно виконувати насамперед когнітивну, а не маніпулятивну функцію.

1. Арістотель. Политика. Метафизика. Аналитика / Арістотель. – М. : Эксмо ; С. Пб. : Мидгард, 2008. – 960 с.
2. Гуссерль Е. Досвід і судження : Дослідження генеалогії логіки / Е. Гуссерль. – К. : ППС-2002, 2009. – 356 с.
3. Труфанов С. М. “Наука логики” Гегеля в доступном изложении : уч. пособ. / С. М. Труфанов. – Самара : Парус, 1999. – 187 с.
4. Минасян А. М. Диалектика как Логика : учебник / А. М. Минасян. – Ростов н/Д : РИСИ, 1991. – 536 с.
5. Гегель Г. В. Ф. Энциклопедия философских наук : Наука логики / Г. В. Ф. Гегель. – М. : Мысль, 1975. – Т. 1. – 452 с.
6. Конфорт М. Открытая философия и открытое общество / М. Конфорт. – М. : Прогресс, 1972. – 416 с.
7. Фреге Г. Логика и логическая семантика : сб. трудов / Г. Фреге. – М. : Аспект Пресс, 2000. – 512 с.
8. Маркузе Г. Одномерный человек / Г. Маркузе. – М. : Rifl-book, 1994. – 368 с.
9. Ивин А. А. Введение в философию истории : учеб. пособ. / А. А. Ивин. – М. : ВЛАДОС, 1997. – 288 с.

Propositional and oppositional predication have been analysed at the article in the interconnection with the functions of the political discours of the modern society. Immanent superiority of the manipulative function to the cognitive. It is emphasized that in the open society as eligible form of social organization cognitive function has the superiority to manipulative.

Keywords: *propositional predication, oppositional predication, cognitive function, manipulative function, modern society, open society.*

УДК 101.9:132.2

ББК 87.22

Ольга Духович

НЕКЛАСИЧНІ АСПЕКТИ ГНОСЕОЛОГІЇ У ПРАЦІ “ДО ФІЛОСОФІЇ ВЧИНКУ” М. БАХТІНА

У статті розглянуто працю раннього періоду творчості М.М. Бахтіна “До філософії вчинку” як приклад некласичності бахтінської гносеології. Виділено основні ознаки некласичної теорії пізнання, які притаманні цій праці: відмова від наукоцентризму, тісний зв’язок когнітивних проблем з проблемами інших галузей філософії, переосмислення “Я-центризму”, пост-критицизм. Розкрито зміст понять “відповідальність”, “повинність”, “причетне мислення”, які є сутнісними ознаками поняття “вчинок” у М.М. Бахтіна.

Ключові слова: *пізнання, подія буття, вчинок, не-алібі в бутті, відповідальність, повинність.*

У сучасних умовах триває пошук підходів, здатних розширити можливості теорії пізнання в осмисленні специфіки інформаційного суспільства та природи людини. Одним із джерел для таких пошуків є філософська творчість М.М. Бахтіна. Необхідність розглянути його працю “До філософії вчинку” пов’язана з наявністю в ній вихідних ідей і рис, які певним чином розвивалися протягом усієї наукової діяльності дослідника.

Крім того, звернути посилену увагу на проблему пізнання у творі вченого “До філософії вчинку” нас спонукає той факт, що в XXI столітті дедалі сильніше дає про себе знати так звана “криза вчинку”, про яку філософ писав ще в 20-х рр. XX століття. Суть цієї кризи полягає в тому, що утворилася прірва між “мотивом вчинку та його продуктом” [2, с.50].

Праця М.М. Бахтіна “До філософії вчинку” стала предметом дослідження багатьох науковців. Зокрема, А.В. Кривошесєв і В.А. Малахов вивчають цей твір в етичній площині. А.І. Калигін аналізує естетичні теорії в ранній творчості М.М. Бахтіна як спосіб, що вирішує етичні проблеми особистості художніми засобами. Заслужовують на увагу роботи В.Л. Махліна і Н.К. Бонецької, які, дотримуючись “еволюційного” підходу до творчості мислителя, розглядають роботу “До філософії вчинку” як сприятливе підґрунтя для подальшого зростання ідей М.М. Бахтіна.

Проаналізувавши ряд публікацій вищеназваних авторів, вважаємо, що ідеї М.М. Бахтіна, які тяжіють до гносеологічної проблематики, розглянуті опосередковано або недостатньо. Тому нашою метою є визначення ключових ідей і рис-маркерів некласичної гносеології М.М. Бахтіна на основі його праці “До філософії вчинку”.

У більшості випадків єдиний погляд на творчість М.М. Бахтіна дослідники формують шляхом виділення ключових категорій із його понятійного апарату для пізнання наукового доробку мислителя в цілому. Найчастіше однією з таких категорій є “діалог”. Зокрема В.А. Малахов зазначає, що, хоча термін “діалог” ми в роботі “До філософії вчинку” не знайдемо, подальший розвиток вихідних позицій, висвітлених у цій праці, зумовив звернення Бахтіна до діалогічної проблематики й специфіки бахтінського розуміння діалогу [11, с.215]. Н.К. Бонецька вказує на те, що ранні роботи